

Zákaz mučení

Lidská práva a soudnictví

Brno, 25. října 2010

Jana Kolářková

Obsah přednášky

- Právní úprava
- Institucionální zabezpečení
- Charakter zákazu mučení
- Obsah zákazu mučení
- Judikatura ESLP
- Aktuální problémy

Zákaz mučení

- *„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu.“*
- Všeobecná deklarace lidských práv (1948), čl. 5
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966), čl. 7 + ochrana před lékařskými experimenty
- Evropská úmluva o ochraně LP (1950), čl. 3
- Listina základních práv a svobod, čl. 7 odst. 2
- (Ženevské konvence)

Zákaz mučení 2

- Úmluva (OSN) proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
  - CAT 1984 (ČR 143/1988 Sb.)
  - Opční protokol (2003) - SPT
  - Podvýbor proti mučení, JUDr. Zdeněk Hájek (2006 – 2012)
- Evropská úmluva (RE) proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání,
  - CPT 1987 (ČR 9/1996 Sb.)
  - Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, Dr. Anna Šabatová

Institucionální zabezpečení

- Úmluva OSN proti mučení a jinému nelidskému zacházení a trestání
- vlastní kontrolní mechanismus:
  - Výbor proti mučení
  - předkládání zpráv, každé 4 roky
  - závěrečná doporučení – 2004, 4. a 5. periodická zpráva 2010
  - Podvýbor pro prevenci mučení (2006)
  - šetření na území státu

Institucionální zabezpečení 2

- Evropská úmluva o zabránění mučení a jinému nelidskému a ponižujícímu zacházení a trestání
  - Evropský výbor pro zabránění mučení (CPT) může:
    - vstupovat do míst, kde se nachází nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě
    - bez omezení se v těchto místech pohybovat
    - získat veškeré nezbytné informace
    - mluvit bez přítomnosti 3. osob s osobami omezenými na svobodě

Institucionální zabezpečení 3

■ CPT

- pravidelná návštěva v roce 2006
- ad hoc návštěva 2008
- ad hoc návštěva 2009
- pravidelná návštěva v roce 2010

Institucionální zabezpečení 4

- Statut Rady vlády pro lidská práva
- Výbor RVLP pro zabránění mučení a jinému nelidskému a ponižujícímu zacházení a trestání
- Veřejný ochránce práv - detence

Zákaz mučení 1

Tvrdé jádro lidských práv

- právo na život
- zákaz mučení
- zákaz otroctví a nevolnictví
- zákaz retroaktivity trestního zákona

„Základní normy, z nichž mají prospěch všichni a všude, za všech okolností.“

Viz MSD (1986): Vojenská a polovojenská činnost v Nikaragui

Zákaz mučení 2

Neomezitelné právo

„Čl. 3 Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu.“

X

Čl. 11 1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich.

2. Na výkon těchto práv nemohou být uvalena žádná omezení kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Tento článek nebrání uvalení zákonných omezení na výkon těchto práv příslušníky ozbrojených sil, policie a státní správy.

Zákaz mučení 3

Stát od nich nemůže odstoupit

„Čl. 15 Odstoupení od závazků v případě ohrožení

- 1. V případě války nebo jakéhokoli jiného veřejného ohrožení státní existence, může každá Vysoká smluvní strana přijmout opatření k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.*
- 2. Podle tohoto ustanovení nelze odstoupit od článku 2, kromě úmrtí vyplývajících z dovolených válečných činů, a článku 3, 4 (odstavec 1) a 7.*

Zákaz mučení 4

Pozitivní závazek státu

„Čl. 1 Vysoké smluvní strany přiznávají každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody uvedené v Hlavě I této Úmluvy.“

- přijmout opatření proti špatnému zacházení, včetně jednání ze strany spoluvězňů
- zajistit účinný vyšetřovací systém, který je schopen vést k určení a potrestání osob, jež jsou za takové jednání odpovědné (ESLP, Assenov a další proti Bulharsku)

Zákaz mučení 5

Obrácené důkazní břemeno

- *„Pokud o podrobnostech týkajících se špatného jednání mohou vědět výlučně státní orgány, jako je tomu v případech jednání v celách předběžného zadržení nebo ve vazebních věznicích (...) důkazní břemeno je na straně státních orgánů, které musí předložit uspokojující a přesvědčivé vysvětlení“.*
- viz např. ESLP, Salman proti Turecku
- stěžovatel musí Soudu „nad rozumnou pochybnost“ prokázat, že k napadenému jednání došlo

Obsah zákazu mučení

- *„Nikdo nesmí být mučení nebo podrobován nelidskému či ponižujícím zacházení nebo trestu“*
  - EÚ postrádá striktní rozlišení
  - záleží na povaze a kontextu zacházení, trvání, na vyvolaných psychických a fyzických účincích, na pohlaví i věku osoby, která je mu podrobena
  - objektivní a subjektivní test (stařec x wrestler)

Obsah zákazu mučení II.

- Chráněné hodnoty: lidská důstojnost a fyzická a psychická integrita
- aby se jednání dalo podřadit pod čl. 3, je třeba aby dosahovalo minimálního stupně závažnosti
- zvyšující se ochrana LP: ESLP, Selmouni proti Francii – jednotlivá ustanovení Úmluvy se vyvíjejí, co nebylo bráno jako mučení, se tak může začít brát

Mučení

- není přesná definice
- úmyslné jednání mučitele
- jednání působící velmi vážné a kruté utrpení
- zřejmý cíl, ke kterému má mučení vést (získání informace, přiznání, atd.)

Nelidské zacházení a trestání

- neexistuje přesná definice
- jednání, které působí intenzivní fyzické nebo psychické utrpení, obecně méně násilné než mučení, např. stresové pozice (wall-standing), hooding, vystavení hluku, odpírání spánku, jídla a pití
- viz rozsudek ESLP Irsko proti Spojenému království, str. 66 – 68

Ponižující zacházení nebo trestání

- Zacházení, které v člověku vyvolává pocit hrubého pokoření před jinými osobami nebo ponížení před sebou samým, nutí ho jednat proti své vůli či přesvědčení, nebo narušuje jeho psychickou nebo fyzickou odolnost
- Viz rozsudek ESLP Irsko proti Spojenému království

Kdo se může dopustit mučení?

- veřejný činitel
- jiná osoba jednající z úředního pověření nebo z úředního podnětu
- osoba jednající s výslovným nebo tichým souhlasem úřadů

X

- ESLP: A. proti Spojenému království, rodič, který bil své dítě

Judikatura ESLP obecně

- případů mučení ubývalo, po rozšíření Rady Evropy o státy bývalého východního bloku (v průběhu 90. let), ale případů porušování základních práv opět přibývá

Judikatura ESLP

■ Věznice a vazební věznice

Používání fyzické síly, která není nezbytně nutná nebo není vyvolaná nevhodným chováním zadrženého, snižuje lidskou důstojnost a v zásadě porušuje čl. 3

- Aydin proti Turecku, 1997 – znásilňování kurdské dívky ve vazbě tureckými policisty
- Aksoy proti Turecku, 1996 – „palestinské věšení“
- Raninen proti Finsku, 1997 - nasazení pout při převozu není ponižujícím zacházením
- Selmouni proti Francii, 1999

Judikatura ESLP 1

- Průběh výkonu trestu a vazby
důstojné podmínky (Jednotný vězeňský řád)
  - Peers proti Řecku, 2001 – řecké věznice
  - Ghavidze proti Gruzii, 2009 – přístup ke zdravotnické péči
  - Papon proti Francii, 2001 – 90letý odsouzený pro zločiny proti lidskosti
  - Kuzněcov proti Ukrajině, 2003 – odsouzený nevyšel dva roky na slunce
  - Kudla proti Polsku, 2000

Judikatura ESLP 2

■ Zásah policie a ozbrojených sil

Assenov a další proti Bulharsku, 1998 – policejní násilí na 14-ti letém chlapci, nedostatečné vyšetřování

Berlinski proti Polsku, 2002 – policejní zásah proti dvěma kulturistům, nešlo o porušení čl. 3

Judikatura ESLP 3

■ Výhružka

Cambell a Cosans proti Spojenému království, 1982 –
výhružka mučením, může sama o sobě zapříčinit
porušení čl. 3

Gäften proti Německu, 2008 – „scénář tikající
bomby“, relativizace absolutního charakteru čl. 3?

X

pouhá obava z možného porušení čl. 3 nestačí

Judikatura ESLP 4

■ Diskriminační jednání

African Asians proti Spojenému království, 1977 – britský imigrační zákon, který přiznával jiná práva lidem podle původu a rasy, snižování lidské důstojnosti

■ Délka trestu

Shimanek proti Rakousku, 2000 – samotná délka trestu nemůže být zásadně porušit čl. 3

Judikatura ESLP 5

■ Lékařská péče

- Denis Vasiljev proti Rusku, 2009, zanedbání péče způsobilo porušení čl. 3
- Tysiac proti Polsku, zkoumal čl. 2 a 8
- Pretty proti Spojenému království, z čl. 2 ani z čl. 3 nevyplývá žádná pozitivní povinnost státu umožnit asistovanou sebevraždu, utrpení, které stěžovatelka zažívala nelze přičítat státu

Judikatura ESLP 5

■ Duševní utrpení

- Selcuk a Asker proti Turecku, 1988 – nelidské zacházení se staršími pány, vypálení domovů, majetku a celé vesnice
- Kurt proti Turecku, 1998 – psychické strádání matky, která přišla o syna při ozbrojeném zásahu, dlouhodobé strádání, stres a osamocení porušilo čl. 3

Judikatura ESLP 5

■ Vyhoštění a vydání do ciziny

stát nesmí vydat nebo vyhostit toho, komu v zemi přijetí hrozí, že bude podroben zacházení porušujícím čl. 3

Chahal proti Spojenému království, 1996

Saadi proti Itálii, 2008

Aktuální problémy v ČR

- kastrace sexuálních násilníků
- zacházení s doživotně odsouzenými
- přístup do zdravotnické dokumentace

Děkuji za
pozornost!